

Satuloita kaikkialta maailmasta

Ratsastajan satula ja jalustimet yhdessä olivat suuri hevoskeksintö, joka teki hevosesta paremman kulku-, metsästys- ja taisteluvälineen ja ratsastajasta tehokkaamman ja väsymättömämmän ratsastajan ja metsästäjän. Ratsastaja sai hevosen paremmin hallintaansa ja saattoi paremmin säädellä sen liikkeitä. Satuloiden malleja ja valmistajia löytyy maailmalta uskomattoman paljon.

On mahdollista enää selvittää, kuka osasi ensimmäisenä tehdä oikean satulan. Eikä sitäkään saada enää selville, kuka osasi panna satulasta alaspäin roikkuvat nahkaremmit nahkalenkkeineen ja sitten kiinteine lenkkeineen, että ratsastaja sai jaloilleen tukea ja rohkeni lisätä vahtia ja sai tukea itselleen niin, että oli parempi metsästyskeihään ja jousen käyttäjä.

Mitä jalustimiin tulee, niin oma ehdotukseni on tikapuuajatus. Joku keksi kehittää hevosen satulasta alas roikkuvat remmilenkit, joiden avulla ratsastaja – myös kömpelömpi – pääsi paremmin kiipeämään ratsun selkään. Kun tällainen lenkki oli tehty toiselle puolelle, joku ratsastaja vain huomasi, että samanlainen on tehtävä toisellekin puolelle, jotta molemmat jalat voi pitää näissä jalustimissa koko ratsastuksen ajan.

Mutta se osataan kertoa, että nämä suuret keksinnöt tehtiin idässä Kiinan alueella. Juuri Kiinassa oli jo vuosituhansia sitten vahvoja keisareita, joilla oli varaa palkata parhaita päälliköitä hoitamaan hevossiittoloita ja varustamaan ratsastajia ja metsästäjiä ja kouluttamaan heitä.

Joku näistä hevostieteilijöistä osasi tehdä päälliköilleen ja keisarilleen nämä varusteet. Tiedetään, että Kiinassa jo hyvin varhain oli muitakin kuin aasialaisia pieniä villihevoskanonista otettuja hevosia. Sinne oli silkkitietä pitkin tuotu etelämpää arabialaista hevoskanta. Jo vuosituhansia sitten tämä Kiinan ja Euroopan yhdistävä ikivanha kauppatie

oli myös hevosie, jota pitkin liikkuvat sekä kamelikaravaanit että hevosvankkurit ja ratsastajat. Ja vaikka kauppa oli tarkoin säännösteltyä, myös kauppatavarana käytettyjä suunnattoman arvokkaita hevosia kuljetettiin kauppatavarana Kiinaan, missä niitä vaihdettiin länsimaiden rikkaiden himoitsemiin arvokkaisiin silkkikankaisiin.

Kun suomalaiset löytöretkeilijät tekivät sata vuotta sitten tutkimusretkiä Asiaan, he ihmettelivät kaikkialla hyvin vanhojen asustusten edustalla olleita kuluneita kiviä, joita aina oli kaksi vierekkäin, toinen matalampi ja toinen korkeampi. Kun jalustimia ei vielä ollut satuloissa, näitä kiviä käytettiin kun ratsastaja nousi satulaan ja laskeutui satulasta.

Sotasalaisuuksia

Yksi erittäin tunnettu silkkitien ratsastaja oli suuri ratsastaja – Makedonian Aleksanteri Suuri. Tämä makedonialainen bukefalos-ratsullaan oli ratsumiesjoukkoineen yksi niistä, jotka ratsastivat korkeilla läntisillä ratsuillaan pitkälle itään Kiinaan. Nykyisen Uzbekistanin alueelta Samarkandista Aleksanteri otti myös ensimmäisen vaimonsa. Siellä silkkitien reitillä läntisten ratsujoukkojen uljaat oriinsa tekivät omia valloituksiaan eli astuivat sikäläisiä tammoja.

Mutta näitä kiinalaisten himoitsemia 'kor-

Egyptistä löydetty 3000 vuotta vanha veistos kuvaa rohkeaa ratsumiestä, jolla on hyvät varusteet. Vaikka varsinaista satulaa ei ole kuvattu, hevonen on varustettu satulaloimella, jossa on hienosti koristellut nahkaiset satularemmit sekä hevosen alta, rintaremmi että myös häntävyö. Ratsu on koulutettu metsästyksen ja tällä kertaa saaliina on krokotiili, jota rohkea, paljasjalkainen ratsastaja keihästää suoraan ratsailta. Kuva Louvren museon kokoelmista Pariisista.

Kiviveistos Kiinasta keisari Tai-Tsongin hautatemppelistä Tang-dynastian ajalta 600-luvulta jKr. esittää tarkasti satulaa ja jalustimia. Hevonen on jaloa arabiristeytystä, mutta pystyharjainen. Päässä suojaukset ja korvat piilotettu vähentämään häiritseviä meluja. Satula on hämmästyttävän hyvin muotoiltu – satulalaukulla varustettu ja tuettu myös rintaremmillä ja häntävyöllä. Jalustimien kiinnitys satulan etuosaan kertoo takakenosta ratsastustavasta. Ja jopa ratsuhevosen häntä on sidottu, että ei häiritsisi jaloa mekkoon ja tupsuvöihin sonnustautunutta ylhäistä ratsastajakenraalia. Kuva ranskalaisesta Guimet-museosta, Lewenhaupt 1906.

keita ratsuja' sai Kiinassa olla vain keisarilla itsellään. Niitä ei saanut levittää kansan keskuuteen eivätkä tavalliset kiinalaiset koskaan saaneet niitä käyttää, sillä ne olivat vain keisarin lähimpien käytössä – osoituksena heidän omasta korkeudestaan.

Hyvät satulat ja jalustimet olivat kauan sotasalaisuuksia. Jos niitä nämä korkea-arvoiset ratsastajat käyttivät matkoillaan, varusteet piilotettiin vieraiden katseilta laajoilla koristelluilla loimilla, että kukaan ei päässyt näkemään näitä.

Ja kun lähettiin sotaretkille, vain päälliköt saivat alkuun käyttää näitä välineitä. Jos päällikkö kaatui, hänen aseenkantajansa pitivät huolen, että salaiset aseet eivät joutuneet viholliselle.

Tuhat vuotta

Vaikka vanhimmat veistokset, joissa kuvataan kiinalaista ylimystöä ja satuloita ja jalustimia, ovat jo 1400 vuoden takaa, nämä molemmat keksinnöt tulivat länsimaissa käyttöön vasta alle tuhat vuotta sitten.

On selvitetty, että ennen kuin nämä molemmat keksinnöt tulivat yhdessä käyttöön, pyrittiin tekemään satuloihin korkeat taka- ja etureunat, jotta ratsastaja pysyi paremmin satulassaan.

Lopullinen satuloiden ja jalustimien lä-

Satula 1300 vuoden takaa on satula, jossa ei ollut jalustimia ja siksi satulassa oli edessä ja takana hyvin korkeat reunat pitämään ratsastajaa satulassaan. Lewenhaupt.

pimurto läntisissä maissa liittyi mongolien valloitus- ja ryöstöretkiin. Kun ensin Tsing-Kaani ja sitten hänen seuraajansa tulivat ratsastajalaumoina idästä ja etenivät vastustamattomasti aina Saksan ydinalueille saakka, joutuivat kuninkaas ja päälliköt huomaamaan oman ratsastusvarustuksensa puutteet. Kun joka mongolilla oli hyvät satulat ja jalustimet ja he näin pystyivät hyvin tehokkaasti käyttämään aseitaan, he löivät läntiset ratsujoukot, vaikka lännen miehillä olikin suuremmat hevoset.

Satulat ja jalustimet eivät olleet ainoa asia, jossa mongolitatarit olivat parempia. Heidän sotajohtonsa oli paremmin järjestetty, samoin huolto sotilaille. Ja mongolisotilaat oli koulutettu äärimmäisen raakoihin otteisiin. Mutta juuri nämä mieskohtaiset ratsastusvarusteet olivat yksi seikka, jossa mongolisotamies oli läntistä soturia parempi.

Näiden kokemusten perusteella läntisten maiden armeijat joutuivat järjestämään huoltoonsa satulasepät ja hevostenkengittäjät ratsujen varustustason parantamiseksi.

Kannuksilla kannustusta

Satula ei ole varuste pelkästään ratsastajalle. Satula on myös väline, jonka avulla niin hevosesta, aasista kuin muulistakin saadaan taakkaa kantava juhta. Satulan varaan voidaan säilyttää sotilaan varusteita, leirytyisvälineitä, muonaa ja kauppatavaraa ja myös rehua ja vettäkin taipaleille, missä näitä ei ole saatavissa. Ratsuhevoson selkään satulalaukkuihin voi ottaa jotain tavaraa, mutta varsin vähän.

Satula oli myös malli eräille muille hevosvarusteille, tehdäänhän selustin aisojen kiinnittämiseksi aivan samalla periaatteella kuin satula.

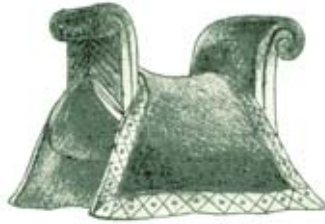
Itämaiseen satulaan ovat aina kuuluneet hyvin koristellut nahkaosat ja kauniit kirjotut kangasosat ja loimet. Tässä satulassa on nähtävissä jo satulannuppi, josta kehittyi paimentolaisten ja karjapaimenten ja myös cowboytten satuloiden olennainen osa. Lewenhaupt.

Jalustimiin liittyvä keksintö ovat kannukset. Sitäkään ei tiedetä, kuka kannukset keksi, mutta joku hevosmies vain huomasi, että kiinnittämällä saappaisiinsa puiset kannukset ratsastaja sai vielä lisää vauhtia ratsuunsa.

Ovatpa kannukset tylpät tai terävät, eläin reagoi kannusten painalluksia tavallaan pakenemalla niiden tuomaa kipukiusaa.

Vaikka kannukset ovatkin sinänsä pieniä varusteita, niin kyllä niitäkin on osattu eri seuduilla valmistaa kymmeniä ja satoja malleja.

Kuulun itse siihen ikäpolveen, joka vielä varusmiehenä käytti lomapukunakin sarkaista sotilaspukkua malli Cajander -36 ja tykistöjoukoilla tähän pukuun vielä vuonna 1967 kuulivat saappaat ja saappaissa kannukset.

Viikingit eli pohjanmiehet olivat sekä kovia purjehtijoita mutta myös hevosmiehiä. Kun viikingit valloittivat Normandiaa, he valmistivat tällaisia hyvin pehmustettuja satuloita, joissa ei ollut vielä jalustimia. Tämä korkea satulatyyppe – tietysti jalustimin varustettuna - levisi myös Espanjaan ja sitten siirtolaisten mukana Amerikkaan mm. tasankointiaanien uljaitten Appaloosa-hevosten satulaksi.

Halpa jokamiehen satula löysi muotonsa jo 1700-luvulla Brittein saarilla sotilassatulana leviten brittien mukana kaikkialle maailmaan, kun Brittiläinen Imperiumi laajeni niin suureksi, että 'sen alueella aurinko ei koskaan laskenut'. Lewenhaupt.

Satula Suomeen

Milloin satula tuli Suomeen? Täsmällisiä lukemia tästä on mahdotonta esittää. Mutta itse sanan satula kulku on jäljitettävissä. Vanhassa yläsaksan kielessä on satulan samanmuotoinen nimitys satul ja tästä on pääteltävissä, että satulan nykymuotoinen nimitys on saatu saksalaiskauppialta jo lähes tuhat vuotta sitten ja viimeistään viikinkiaikana.

Vanhassa englanninkielessä esiintyivät muodot sadol ja sadel, joista viimeainittu tuli satulan myös ruotsinkieliseksi nimitykseksi viikinkiajan loppuvaiheessa, jolloin viikingeillä oli valloituksia Brittein saarilla.

Jalustimet ovat englanninkielellä stirrup ja ruotsiksi stigbygel (astinsanka), joka nimitys viittaa juuri jalustimen käyttöön apuna ratsaille nousussa.

Kirjoittajan koulupoikana käyttämä yksinkertainen puurunkoinen satula, valmistettu jo v. 1828. Tätä satulaa käyttivät lähes sata vuotta ne ratsumiehet, jotka ratsastivat Olavinlinnan läheisestä Säämingin Sorvalan talosta hoitamaan linnan virran soutulauttaa, kun virran yli ei vielä ollut höyrylauttaa eikä siltaa.

Jalustin keksintönä oli ensin ratsastajan astinlauta ratsaille noustessa ja ratsailta laskeuduttaessa, mutta ovat myös tukipisteitä ratsastajalle.

Kaiken maailman satuloita

Satuloiden malleja ja materiaaleja on tavattoman paljon. Kuninkailla, keisareilla ja paremmalla väellä on ollut tapana ylvästellä hevosillaan ja hevostensa varusteilla.

Puurunko kevyenä rungon materiaalina säilytti asemansa hyvin pitkään ennen metalleja. Kun ratsusotilaita varustettiin metallisilla suojauksilla, saivat myös satulat laajennuksikseen metallisia suoja.

Mestari töitä huopasarasta ja loimista

Satuloihin liittyvä keksintö ovat satulahuovat. Kun käytettiin hyvin karkeatekoisia, päällystämättömiä ja pehmustamattomia satuloita, tarvittiin paksuja huopia pehmusteiksi. Kaikkein parhaita olivat tietysti mongolien huopasarkaiset. Lampaanvillaa huovuttamalla saadaan huopasarkaa, joka sekä eristää lämpöä että hylkii vettä. Tätä sarkaa mongolit käyttävät edelleen sekä jurttatelttoihinsa että hevosten satulahuopina.

Kirjoittaja on metsänhoitaja Jyväskylästä llmari.Kosonen@kolumbus.fi